

היבטים לשוניים בפרשת וירא פד

דקדוקי קריאה בפרשת וירא ובהפטרה ובראשון של חיי-שרה

יח א בְּאֵלֶיךָ: אל"ף בצירי ולמ"ד ללא דגש. לא מלשון עץ אֵלון

יח ג וַיֹּאמֶר: המ"ם פתוחה ומוטעמת באתנח בראש פסוק

יח ה וַאֲקַחְהָ: הוא"ו בשווא נע, לשון עתיד

יח ו הָאֵלֶּה: במלעיל, ההטעמה באל"ף ולא בלמ"ד¹

יח ז לַעֲשׂוֹת אֶת־ו: הקוראים תי"ו רפויה כמו ש וגם האחרים צריכים להיזהר מהבלעת אותיות "לַעֲשׂוֹשׁוֹ"ר

יח ח חֲמָאָה: יש להשמיע את האל"ף, לא לקרוא חָמָה. וְהוּא-עֲמֵד: שתי התיבות מוקפות ומוטעמות בדרגא²

יח יב וַאֲדַנְי: האל"ף אינה נקראת

יח טו עליית שני

יח יז הַמְכַסֶּה: געיה בה"א והמ"ם אחריה בשווא נע

יח כא אַרְדָּה-נָא: הרי"ש בשווא נע ולא בחטף כפי שמופיע בחלק מהדפוסים. הַבָּאָה: הטעם בבי"ת,

מלעיל³. עָשׂוּ | כָּלָה: הכ"ף נותרה בדגש קל בגלל הפסק שבין התיבות

יח כו וְנִשְׂאָתִי: נשאר מלעיל למרות וי"ו ההיפוך לעתיד

יח ל יָחַר: במלעיל, וכן הוא גם בהמשך

יט א עליית שלישי

וְלוֹט יֵשֵׁב בְּשַׁעַר-סְדָּם: טעם טפחא בתיבת וְלוֹט

יט ב אֲדַנְי: הנר"ן בפתח והוא חול (רבים של אדון)⁴. וַיֹּאמְרוּ לֵא: אין טעם נסוג אחור והלמ"ד דגושה

בשונה מההמשך פס' ה וַיֹּאמְרוּ לוֹ שם הטעם נוסג אחור ליו"ד והלמ"ד רפה

יט ד טָרַם יִשְׁכְּבוּ: הטעמה בטי"ת ובכ"ף, במלעיל⁵

יט ט וַיֹּאמְרוּ: בפשטא ולא בקדמא

יט טז וַיִּתְמַהֲמְהוּ: ה"א ראשונה בשווא נח ושנייה במפיק

יט יט אַמְלָטָה נָא: הנר"ן דגושה במדויקים בעקבות המסורה אך אין טעם נסוג אחור למ"ם

יט כא עליית רביעי

הַפְּכִי: הה"א בקמץ קטן, הפ"א בשווא נח והכ"ף אחריה בדגש קל

¹ ובתיקון וחומש וסידור איש מצליח וסידור עבודת ה' הטעימו בלמ"ד בניגוד לדעת כל המקורות.

² לא כבקורן: וְהוּא עֲמֵד

³ והקורא מלרע יחשוש משינוי משמעות.

⁴ בניגוד למקרא דומה בתחילת הפרשה יח ג, שם הנר"ן בקמץ והוא שם ה' (ראה פירוש רש"י ד"ה אל נא תעבר מעל עבדך).

⁵ הזרקא והסגול באות תמיד בסוף התיבה (משמאל לאות האחרונה) ללא כל קשר למקום ההטעמה

יט כג **צַעֲרָה**: הטעם בצד"י, אין לחוש לאותם דפוסים הסוברים כי ההטעמה צריכה להיות ברי"ש
 יט כז **אֲשֶׁר-עַמַּד שָׁם**: טעם נסוג אחור לעי"ן
 יט כח **וְעַל-כֵּל-פְּנֵי אַרְץ הַכְּפָר**: תיבת **וְעַל** מוקפת ולא מרכא
 יט לג **בְּלִילָה הוּא**: תיבת **הוּא** ללא ה"א הידיעה
 יט לח **יִלְדָה בֵּן**: טעם נסוג אחור ליו"ד והב"ת בדגש חזק מדין אתי מרחיק
 כ ב **אֲחָתִי הוּא**: טעם נסוג אחור לחי"ת וכן הוא בהמשך בפס' ה לעומת זאת **אֲחָתִי הוּא** הטעם לא נסוג לאל"ף
 כ ג **בַּעֲלַת בַּעַל**: טעם נסוג אחור לעי"ן הראשונה
 כ ה **אָמַר-לִי**: געיה באל"ף. **בְּתָם-לְבָבִי**: התי"ו בקמץ קטן
 כ ו **וְאֲחֻשָׁד**: שיל"ן שמאלית
 כ ח **וַיִּרְאוּ**: היו"ד בחירק מלא והרי"ש אחריה בשווא נע
 כ יא **כִּי אֲמַרְתִּי**: ברביע ולא כקורן ואחרים אשר הטעימו בזקף
 כ יב **אֲמִנָּה**: האל"ף בקמץ קטן. **אֵד לֹא בַת-אִמִּי**: טעם טפחא בתיבת **אֵד**
 כ טז **וְאֵת כָּל וְנִכְחַת**: תיבת **וְאֵת** מוטעמת במרכא והאל"ף בצירי, לא מוקף ובסגול כבקורן ודומיו
 כא א **וַיִּי**: קרא ודנ"י
 כא ג **הַגּוֹלָד-לֹו**: געיה בנו"ן. **אֲשֶׁר-יִלְדָה-לֹו**: העמדה קלה ביו"ד, הלמ"ד בשווא נע ודגש חזק בלמ"ד השנייה מדין דחיק
 כא ד **בֶּן-שְׂמֹנֶת יָמִים**: שתי התיבות הראשונות מוקפות, אין לקרוא בטעות **בֶּן שְׂמֹנֶת-יָמִים**
 כא ה עליית חמישי
בְּהוֹלָד: במלעיל
 כא ו **עָשָׂה לִי**: טעם נסוג אחור לעי"ן. **יִצְחָק-לִי**: געיה ביו"ד הראשונה והצד"י בשווא נע
 כא יא **עַל אוֹדֶת בְּנוֹ**: טעם טפחא בתיבת **עַל**
 כא יד **וַיִּקַּח-לְחֶם**: געיה ביו"ד. **וְחַמַּת**: במלעיל
 כא טו **מִן-הַחֲמַת**: החי"ת בצירי
 כא טז **כַּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת**: אין טעם נסוג אחור
 כא יח **אֶל-תִּירְאִי**: הטעמה משנית בתי"ו והרי"ש בשווא נע
 כא כא **וְתַקַּח-לֹו**: געיה בתי"ו
 כא כב עליית ששי
 כא כג **הַשְּׁבֻעָה לִי**: טעם נסוג אחור לשי"ן ודגש חזק בלמ"ד, אתי מרחיק. **גְּרָתָה בָּה**: דגש חזק בב"ת מדין אתי מרחיק
 כא כז **לְאֲבִימֶלֶךְ**: הלמ"ד בפתח
 כא כח **לְבִדְהָן**: הדל"ת בשווא נע, ודגושה
 כא ל **כַּבְשֶׁת**: ללא ה"א הידיעה. **תְּהִיָה-לִי**: געיה בתי"ו

כא לג וַיִּטַע אֲשֶׁל: אין טעם נסוג אחור, אֲשֶׁל האל"ף בסגול

כב א עליית שביעי

וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אַבְרָהָם: הקורא וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אַבְרָהָם, משבש את משמעות הכתוב

כב ב הַמְרִיָּה: הר"ש בחירק חסר ואחריה יו"ד דגושה ובקמץ. וְהַעֲלֶהוּ: העמדה קלה בה"א למנוע

הבלעת העי"ן החטופה. אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהֵי: טעם טפחא בתיבת אֲשֶׁר

כב ג אֶל-הַמְקוֹם אֲשֶׁר-אָמַר-לוֹ הָאֱלֹהִים: טעם טפחא בתיבת אֶל-הַמְקוֹם, העמדה קלה באל"ף

של אָמַר-לוֹ בגלל הגעיה שם וכן הדבר בהמשך פס' ט

כב ח אֱלֹהִים: בגרשים

כב יב כִּי-יִרְא: הי"ד השנייה בשווא. אֲתָה: הטעם באל"ף מלעיל והיא מנוקדת פתח. חֲשֹׁכָה: שי"ן שמאלית

כב יג וְהִנֵּה-אֵיל אַחֵר: יש להקפיד על הפרדת התיבות למנוע שיבוש משמעות הכתוב

כב יז אַבְרָכָךְ: כ"ף ראשונה בשווא נח למרות הקושי

כב יח וְהִתְבָּרַכְוּ: הר"ש בשווא נע ולא בחטף

כב כ מפטיר

כב כב כִּשׁוּד: שי"ן שמאלית

הפטרות וירא מלכים ב ד:

יש לשים לב לכל המקרים של כתיב וקרי.

ב אֲנַעֲשֶׂה-לָּךְ: העמדה קלה באל"ף מפני הגעיה שם. כִּי אִם-אֶסּוּדָּךְ שִׁמּוֹן: טעם מרכא בתיבה כִּי

ד עַל כָּל-הַפְּלִים: טעם מרכא בתיבה עַל בלבד, אין לצרף לה את התיבה שלאחריה

ח לֹא-כָל-לַחֵם: הכ"ף בקמץ קטן ויש להיזהר לא להבליע את הלמ"ד שבסוף התיבה הראשונה ותחילת

התיבה השנייה. עֲבָרוּ: העי"ן בקמץ קטן

ט אֶל-אִשָּׁה: יש להקפיד על קריאת המפיק, כן הדבר גם בהמשך הפרק

י עֲלִית-קִיר: הלמ"ד בחירק חסר והי"ד אחריה דגושה ובפתח

יא וַיָּבֵא שָׁמָּה: טעם נסוג אחור ליו"ד

יג חֲרָדָתָּה: הדל"ת והת"ו בשווא נח, לא לקרוא חֲרָדָתָּה

כ וַיְבִיאָהוּ: הי"ד בשווא נח. עַד-הַצְּהָרִים: הצד"י בקמץ רחב

כד אֶל-תַּעֲצָר-לִי: הצד"י בקמץ קטן

כו וַאֲמַר-לָהּ: המ"ם בקמץ חטוף (קטן)

כז לְהַדְפָּה: הה"א בקמץ קטן הה"א בסוף המילה במפיק. מְרָה-לָהּ: געיה במ"ם. הַעֲלִים: העי"ן בשווא נח

כט תְּבָרַכְנוּ: הר"ש בשווא נע. יְבָרַכְךָ: על אף הקושי, כ"ף ראשונה בשווא נח

ל אִם-אֶעֱזָבְךָ: כ"ף סופית דגושה

לד וַיִּחַם: החי"ת בקמץ קטן

לה וַיָּשָׁב: השי"ן בקמץ קטן

ראשון של חיי שרה:

כג ד גַּר-וְתוֹשֵׁב אֲנֹכִי: טעם טפחא בתיבת אֲנֹכִי

כג ה לְאִמֶּר לֹא: הטעם במ"ם הוא לא נסוג

כג ח שני במנחת שבת

כג ט בְּתוֹכְכֶם: כ"ף ראשונה בשווא נע ולא בחטף

כג יב עַם הָאָרֶץ: המילה עַם במרכא ואינה מוקפת

כח יג שלישי במנחת שבת

כג יח לְמִקְנָה: הנו"ן קמוצה. בְּכָל בָּאֵי שְׁעַר-עִירוֹ: טעם טפחא בתיבת בְּכָל

מלוא העומר. וירא אליו ה'. וברש"י: לבקר החולה. ויש מפרשים שדייק כן מדלא כתיב שום דיבור בהך ז' וירא אליו ה'. והקשה הרא"ם, דהרי אמרו (שבת קכו.) דגדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה, משום שהשכינה המתינה עד שפטר האורחים, ואח"כ אמר לאברהם על עסק סדום ועמורה, ואם כן היה שם אמירה בענין סדום ועמורה, ע"ש. ונראה דלא קשיא מידי, דהא אברהם הוא שביקש ממנו יתברך 'אל נא תעבור', ומשמע שאברהם נתיירא פן תסתלק השכינה, ולמה נתיירא, שהרי כיון שמסתמא בא הוא יתברך על עסק איזה דיבור והודעה, א"כ מסתמא לא היתה השכינה מסתלקת בטרם ידבר הוא יתברך אשר זמם. אלא ודאי מוכרח לומר דכוונת התגלותו יתברך הוא לבקר החולה, שאם בשביל הודעת דינו של סדום לבד, היתה השכינה מתגלית אחר שפטר האורחין, ולמה הקדים הוא יתברך להתגלות לו ולהמתין עד ידבר דבריו על אודות סדום, אלא ודאי לבקר החולה בא. (מעייני החכמה ב"מ פו.)

בן לאשרי. וירא אליו (בראשית יח, א.) ופירש"י: לבקר את החולה. וכתב בספר רחשי לב, וז"ל: יש ללמוד מכאן שמצות ביקור חולים הוא דוקא לבוא ולהתראות להחולה, אבל אינו יוצא בזה ששואל עליו מאיש אחר, ואפילו אם בא אל החולה וראהו כשהוא ישן, ג"כ אינו יוצא בזה מצות ביקור חולים, רק דוקא אם החולה יראהו ג"כ, כי בזה שהחולה רואה אותו ששואל בשלומו יהנה מזה ותנוח דעתו עליו, דהא הכא הלוא הקב"ה רואה ויודע את החולה ומחלתו, ועם כל זאת נתראה אל אברהם ושאל בשלומו, עכ"ל.

ולעניות דעתי אין מכאן ראיה, דבאמת הקב"ה רואה הכל, אבל אין הבריות מרגישים בראיה זו, דאם היו מרגישים באלקות, היו בטלים ממציאאות כמלאכי השרת, כמו שכתב בתניא (אגרת הקודש אות כג) דאם היה נמצא מלאך במעמד עשרה מישראל, היה בטל ממציאאותו מגודל אור השכינה השורה שם. ועל כן הוצרך להתגלות לאברהם אבינו ע"ה, שיראו הכל וירגישו שהקב"ה בא לבקרו. משא"כ הבא לבקר את החולה ומצאו ישן ושאל על מצבו, וכשיתעורר החולה יגידו לו שפלוני בא לבקרך ושאל עליך, אז החולה נהנה מזה כאילו הוא עדיין שם ויצא ידי מצות ביקור חולים, כן נראה לעניות דעתי להלכה.

בעניין זה ר' יהושע גריינימן נר"ו. עיי' ברא"ש על התורה דבכל מקום דכתיב וירא כתוב אחריו וידבר או ויאמר וכאן לא כתוב כלום ש"מ שבא לבקרו ובא ללמד דרך ארץ שיש לו

לאדם לבקר חולה אפילו שלא ידבר עמו כגון שמצאו ישן וניחא ליה כאשר יגידו לו אחר כך כי בא פלוני לבקרו ועושה לו נחת רוח, ע"כ. א"ה. דברים אלה הם סיוע לדברי בן לאושרי ז"ל.

יח ט הרב יהושע גריינימן נר"ו ויאמרו אליו איזה שְׁרָה אמרי' בבבא מציעא כדי לשגר לה כוס של ברכה, (ועי' ברא"מ דיש אומרים שמפני כבודו של אברהם אכלו, והרי נאמר להם (מדרש תהלים ח) שאכלו בשר בחלב אצל אברהם, ואף דמדאו' אסור רק אם נתבשלו יחד מכל מקום הרי מדרבנן אסור), ועי' גור אריה דאין זה דרך ארץ ליטול מן האורח לאחרים ולכן לא שלח לה אברהם, (מלבד מה שפירסה נדה⁶), ולכאור' לעולם אין המברך שותהו כולו אלא משייר ברווחא לבני ביתו, ומה גנאי בזה, ובמהרש"א בבא מציעא שם כתב ראיתי מי שהאריך בזה בדברים דחוקים לאין צורך, אלא שיש ענין בשיגור הכוס על ידי המברך שהוא הגדול שבכולן, והיינו טעמא שכעסה ילתא על שלא שלחו לה מן המברך, ועלתה לבי חמרא ותברא ד' מאה דני דחמרא וכו' (בבלי ברכות נא ב). ובדרישה סי' קפ"ג כתב דאחר שבירכו ברכת האורח לבעל הבית, שלחו לה לברכה שתשתה מכוס של ברכה, (ואם כן ראינו סמך בזה שיש לאורח לברך לבעל הבית, וכן היה אברהם אבינו אומר לאורחים שלא יברכו אותו אלא להקב"ה).

הערה – והנה מנהגינו ליתן מעט מזעיר⁷ מכוס הברכה ואפילו הן מאה, והנח להם לישראל וכו' דיש לומר דסמכו על מה שאמרו ברכות נ"א כל האי נבגא דברכתא הוא, ואם כן כל היין שבשלחן ככוס של זימון הוא, וכן הוא ברקח ובהמאורות, ומש"פ רש"י שבחבית ר"ל חבית שעל השלחן, וקרי ליה לכד חבית⁸, אך אם יביאו עתה יין לא מהני. ובהאי ענינא בשער הציון שם ס"ק י"ט נסתפק אם עולא לא ס"ל כלל דינא דמשגרא לאשתו, או דלמא אורח שאני, ולהנ"ל חזינן ששלחו המלאכים לה, ומצאתי עוד בשאילתות פרשת אחרי בהא דבעא מיניה שמואל מרב בכתובות כ"ב אמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני, והנה היה קבלה בידו דרב איקלע לבי שמואל שדר ליה שמואל לדביתו כסא דברכתא ולא קיבלתו וכו'⁹, (עיי"ש דאיכא דאמרי דמשגר לה דתהוי שלמא וזה רק בטהורה), ולבסוף אמרה לשמואל טהורה אני אלא אחותך איקלעא לגבי וכו' ושאל לרב אי מהימנא, חזינן דאיהו נמי ס"ל כן, ועל כרחך דעולא סבירא ליה דאורח שאני.

יח יט חזון איש. פי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו' מבואר (מסוגיא דקידושין כט) דחייב ללמדו שמעתתא דהא לא אמרו אלא אם היה בנו ממולח בנו קודמו אבל לא בן חברו, ואם איתא דכיון דלמדו מקרא פקע חיובא דאב הוי כבן חברו, ועוד הרי אמרו עד דידך אצוארי דבריך משיתסר ועד עשרים ותרתין, ותנן אבות פ"ה בן ט"ו לתלמוד, ובטוש"ע סי' רמ"ה ס"ו מבואר דחייב האב ללמדו אף הלכות ואגדות אם יודע ללמדו בעצמו, וכן חייב לשכור לו אם אפשר לו, ולא אמרו בגמ' למדו מקרא אינו מלמדו משנה אלא בדחיקא לי' שעת"י שאינו חייב לשכור לו מלמד, וזה תימה דא"כ כי פריך בגמ' אהא דשמואל מבריייתא דתניא למדו מקרא אינו מלמדו משנה לישני ההיא לשכור לו בדחיקא לו שעתא ושמואל בידע אביו ללמדו או באפשר לו, ועוד דדחיק לאוקמא לשמואל דוקא בדחיקא לי' שעתא ואינו יודע ללמד בעצמו

⁶ נדה אינה שותה מכוס של ברכה? עיין בהמשך.

⁷ צ"ל מְזַעֵר!

⁸ ראה תלמוד בבלי תחילת פרק שלישי של ב"ק.

⁹ עיין תוספות מסכת כתובות דף כב עמוד ב ר"ח הביא ירושלמי שמואל בעא לאזדקוקי לאתתיה אמרה ליה טמאה אני ולמחר אמרה טהורה אני. אמר לה אתמול טמאה וימא דין טהורה? אמרה ליה אתמול לא הוות בי חילא כי חזיא שעתא (שמואל רצה לבוא על אשתו... אמרה לו אתמול לא היה בי כח באותה שעה) אתא שאיל לרב אמר ליה אם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת. כאן מביא תירוץ אחר למה התחמקה.

וכזבולן ב"ד ולא כזבולן ב"ד ושמואל סתמא קאמר וכן ברייתא סתמא קתני, ועוד מנ"ל להרמ"ה דבר זה.

ונראה דמצות עשה המיוחדת בלימוד בנו אינו אלא מקרא כדמסיק בגמ' ומיהו עדיין האב חייב בחינוך בנו לשמור דרכי ד' שהעיקר בזה לימוד התורה ואם נתחייב ללמדו אומנות משום דחיותא היא כש"כ תורה שמוצאה מוצא חיים, אלא שבזה אי אפשר להגביל לכל אדם ואיש איש כפי מעלתו במעשים ובטחונו ביוצרו ית', וזה שכתב רמ"ה שחייב ללמדו בעצמו או לשכור לו עדיין אם אפשר לו כמו שכתוב כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' והכא בסוגין בעיקר מ"ע של וְלַמִּדְתָּם שְׂכוּפִין לְכָל אָדָם, ובזה יוצא במקרא.

יח כג. וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲאֵף תִּסְפָּח צְדִיק עִם רָשָׁע.

התפלה, אם היא מצוה מעשית אצלנו, אחרי שערכו לנו אנשי כנסת הגדולה נוסח ערוך ומסודר בלתי משתנה, הנה אמנם מצוה עיונית בעיקרה, וחובת הלב, וכל שלא יצא חובתה מצד הלב לא עשה גם במעשה מאומה, שאין תפלה אלא עבודה בלבו של אדם, כמו שאמרו (בבלי תחילת תענית ועוד) וְלִעְבְּדוֹ בְּכָל לְבָבְכֶם (דברים י"א, ג') איזו היא עבודה כו', הנה עבודה בכל לב שנדרש מן האדם לפני בוראו יתברך היא תפלה. אין לו לאדם שעה אחת בעולמו שחפציו הושלמו ותאותו בידו, אך הוא תמיד כמשתדל לבקש את החסר לעמדו וקיומו, וכרודף להדוף מעל ראשו צבא הפגעים אשר יסבבוהו יכתירוהו לבקרים, ואם אחרי חזק החפץ ושקידת ההשתדלות ישכח את יוצרו, אדון כל המעשים ומחולל כל המאורעות, ואשר בלעדו לא יועילוהו כל המעשים ולא יעזרוהו כל הכנותיו — היסכנו תפלותיו? אוצר של מילים, צפצוף הפה! הזו מצות תפילה? לכבד בפה והלב רחוק! הלא יספות חטא על פשע על לב האבן אשר לא ימס מזרם קדש, אשר ימטירו עליו מסדרי התפלה בעזוז קדשם, אשר הסתירו בכנפי מערכי תפלתם, והוא נרדם בתרדמתו העמוקה ולא יעור לקול הקורא!

האמנם הדבר פשוט ומורגש בשכל, אכן מה מאד יכבד על האדם להרפא מחולי זה ולהשתלם במצות התפלה, כי אם אמנם עשיית תפלה קבע הוא נמאס במושכל ראשון, אבל עשיית תפלה רחמים ותחנונים לפני המקום ב"ה הוא מן השלימות היותר גדולה והקנין היותר נבחר לאדם על פני חלד. ואמרו איזו פרשה קטנה שבתורה שכל גופי תורה תלוין בה "בְּכָל דְרָכֶיךָ דַּעְתּוֹ (משלי ג, ט)", הנה הידיעה של השגחתו ית' בכל הדרכים שהאדם דורך זהו כל גופי תורה. ואמנם אין בידנו דבר מבואר ערוך ומסודר להורות לפנינו הדרך הישרה לפתח לב ולהרגיש כליות, זולת עמל התבונה בתורה שבעל-פה, ורק העיון בתורה והעמל בה היא הרפואה היחידה והכוללת הכל לכל תחלואי הנפש. התעדנות הנפש — בכלכלת התבונה תלויה, ולפי רב הכלכלה וטובה תגדל הנפש ותחל להרגיש רגשי קדש ואצילות שמימי, להכיר פליאות השגחתו יתברך ורחמיו המרובים על ברואיו יום יום.

אמנם על האדם להכין לבבו אליו יתברך, ולזכור תמיד תעודתו. כי אמנם כמו שחכמת היראה צריכה לעזרת לימוד התורה וחכמת ההלכה — כן צריכה היא קנין התורה לעזרת חכמת היראה, ועוזרים הם זה את זה ומגדלים זה את זה כאשר ישתדל האדם בשניהם יחד, ויעכבו זה את זה, אם יתרפה האדם באחת מהן.

אמנם אחרי שההשתדלות והשקידה קניני האדם במעלות הנפש, כקניניו בעושר ורכוש, שאמרו מה יעשה האדם ויתעשר יבקש ממי שהעושר שלו, כן בעושר הנפש, ישים האדם פניו תמיד ליוצרו, שיחוננו ויבינהו בתבונת התורה, וכמו שתקנו אנשי כנסת הגדולה בתפלת שמונהעשרה ברכה על הדעה, ובתפלת אהבהרבה ובקדושה דסדרא ובברכת אלקי נצור

אחרי התפלה, ובברכת בריך שמייה¹⁰ ובעוד מקומות. ועל האדם לזכור תמיד ולהתפלל מקרב לב.

והנה אמרו מיום שחרב בית המקדש כל השערים ננעלו חוץ משערי דמעות, ואם זכה האדם להרגיש את הרע והנמאס בהעדר ידיעת התורה, עד שימס לבבו בבכי לפני המקום ב"ה, הנה ידע האדם כי כבר זכה הרבה ואשרי חלקו, וכבר מובטח הוא שתפלתו נשמעת, אך על האדם להוסיף שקידה על שקידתו יום יום, כי האדם כעץ השדה הולך וגדל כל ימי חלדו, והעמל וההשתדלות הן הנה הנקראים "חיים" באמת. (קוב"א ח"ב קנ"א)

באותו עניין מהרב חיים גריינימן ז"ל (בן אחותו של החזון-איש) כפי הנראה אגרת חיזוק לתפילה וְגַשׁ אֲבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲאֵף תִּסְפָּה צְדִיק עִם רָשָׁע אֲוִלִי יֵשׁ חַמְשִׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעֵיר וְגו' טרם הקדים תפלה אליו יתברך לא יוכל לפעול בנפש וקניני האהבה, מבלעדי עזרתו יתברך, וכאשר יתפלל ויכיר וישיג כחודו של מחט מאהבתו, אז תיכף יכיר טובו יתברך על שהאזין תפלתו וזיכהו באהבתו, ותרבה תיכף אהבתו יותר ויותר, כי מבלעדי האהבה אין רגש הכרת הטוב, ששורש ואהבה. יותר ממה שאנו מבקשים לקבל, הקב"ה חפץ לתת, ועם התפלה בכונה נוצר רגש שהתפלה נתקבלה, ונפתח פתח כפתחו של אולם לאהבה ויראה וללמוד וללמד ולשמור ולעשות, ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא.

מה נורא הדבר שניתן רשות לאדם לדבר לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה בכל עת, וכבן לפני אביו, ומה גדול הזלזול לדבר מבלי משים, ולעומת זה הרי התפלה בכונה מהדקת הקשר בין יצור ליצור יתברך, והאדם מתעלה מהבלי העולם לתכלית הנרצה, ואף גם זאת שתפלתו מתקבלת ברצון, ומשאלות לבו מתמלאות לטובה, חושיך שְׁבִטוּ שׁוֹנָא בְּנוּ (משלי יג, כד), ועל פי כל הדברים האמורים יובנו דברי המדרש החמורים יצחק אבינו תבע יסורים, ומעתה איך יוכל לדרוש ישועה ואיך יוכל לבקש מרפא לתחלואה, בהיותם הם לנפשו רפואה, הווי מקבל את היסורים בגילה ודע על מה להתפלל בתפלה העיקר בקשת סליחה ומחילה, ואם תתמה על תפלת רפאנו הנה עינינו נשואות לאדוננו הבט וראה בנפש החיים למורנו שער ב' פרק י"א.

כשהיה הרב זללה"ה [הרב חיים גריינימן ז"ל] בילדותו שאל את רבו החזון איש כיצד אנו מתפללים על חולים שיתרפאו, והרי לפי מה שמבואר בנפש החיים להגר"ח מוולאזין אין שום מקום להתפלל שישתנה מה שגזרו משמים מכיון שאם כך נגזר הרי זהו הטוב ביותר, ואמנם הגר"ח מוולאזין אומר שמתפללים רק כדי שהשי"ת לא יצטער בצערנו אבל זו היא דרגא גדולה, ומה יעשה מי שאינו אוהו¹¹ בדרגה זו, השיב לו החזון איש בסיפור על דרשן בעיר וילנא ששאל קושיא בדרשתו למה אברהם אבינו ביקש כל כך הרבה פעמים שלא יהפכו את סדום¹², והרי אם היו שואלים אותנו היינו אומרים שכבר מזמן צריך לעשות זאת. אלא שהקדוש ברוך הוא רוצה שנתוכח עמו וגם אם גזר שכך טוב וראוי, הוא רוצה שנבקש עוד ועוד שישנה את גזירתו.

יט כו הרב חיים גריינימן ז"ל.

וְתַבֵּט אֶשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וְתָחִי נָעִיב מְלַח נְרָאָה דַּאֲשֵׁתּוֹ שֶׁל לוֹט מוֹתֵרֵת בִּהְנָאָה, דַּאֲע"ג דְּהַנְקֵבְרִין אַפְרָן אֶסוּר כְּדַאֲמַר תַּמּוּרָה ל"ד א', הַכֹּא לֹא כַּאֲפְרָן חֲשִׁיב, כִּיּוֹן דַּאֲיִן

¹⁰ במנהג אשכנז מערב אין אומרים בריך שמייה כלל; במנהג הספרדים אומרים אותו רק ביום שיש בו תפילת מוסף; במנהג האשכנזים הנפוץ 'אשכנז- ספרד' נאמר עם הוצאת ספר תורה, גם בימי חול. בכל אופן תפילה זו אינה תקנת אנשי כנסת הגדולה.

¹¹ ביטוי מתורגם מאידיש, עדיף 'מי שאינו עומד בדרגא...' או סתם מי שאינו בדרגא.

¹² אני מתקשה להבין את הדרשן, אברהם מנסה להציל חלקית בזכות הצדיקים, ויורד במספר הצדיקים, כי הוא מקווה שגם במספר קטן ממה שביקש יוכל להציל חלקית לפי רש"י.

סופו של בשר להעשות מלח, ותדע דאם היה אסור בהנאה, א"כ אמאי חשבינן לה נדה ע' ב' דברי בורות הא דמספקא להו אי מטמא, משום דמת מטמא ואין נציב מלח מטמא¹³, והרי רְמָה הבאה ממת נמי ס"ל לר"א בפ"ב דאהלות דמטמא, וה"נ רקב, ולמה ליכא לספוקי באשתו של לוט, אלא ודאי אשתו של לוט חשבינן לה כפנים חדשות וכאילו אינה באה מן המת.

יט כד וַיְהִי הַמָּטִיר עַל סֹדֶם וְעַל עַמּוֹרָה גְפָרִית וְאֵשׁ בְּבִרְכּוֹת י"ט איתא אל יפתח אדם פיו לשטן ואמר רב יוסף מאי קראה שנאמר פְּמָעַט. פְּסָדִם הָיִינוּ (ישעיהו א, ט). ואע"ג דכסדום היינו קאי על החורבן שהיינו חרבים כסדום, והא דאהדר להו קְצִינֵי סֹדֶם (פס"ט) היינו שמעשיהם כסדום, אפ"ה חשיב לי' פותח פיו לשטן, משום דכל שמזכיר כסדום הרי גם כחטאי סדום בכלל.

כא א וַיְהִי פְקֹד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר אֵתָא בר"ה כ"ט א' דבראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה, וק"ק מאי רבותא בזה שנפקדו בר"ה והרי כל העולם נידון בר"ה, ולשנות אח"כ (אע"פ שאפשר) נו"מ הו"ל כלאחר גמר דין¹⁴.

כב יב זרע שמשון. וַיֹּאמֶר אֵל תְּשַׁלַּח יָדְךָ אֶל הַנְּעָר וְאֵל תַּעֲשֶׂה לוֹ מְאוּמָה כִּי עֵתָה יִדְעֵתִי כִּי יִרְאֶה אֱלֹקִים אֶתָּה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֵךְ אֶת יַחֲדָךְ מִמֶּנִּי. יש לבאר במה שאמר לו השי"ת כי עתה ידעתי, והלא כבר קיים אברהם אבינו הרבה מצוות ומעשים טובים. ועוד יש לדקדק במה שאמר ז'לא חשכת את בנך את יחידך ממני, שלכאורה היה די לומר ז'לא חשכת את בנך את יחידך, דתיבת 'ממני' הוי ייתור לשון.

ונראה לבאר דהנה אברהם היה כולו חסד והיה מטיב תמיד לכל העולם, ומשום כך היה אפשר לומר שזה גם הטעם שהוא צדיק לפני השי"ת, כי זהו טבעו ומזגו שאינו יודע לעבור על דעת חברו ולעשות נגד רצונו, וכל שכן שלא יעבור על דעת בוראו, ואין שמירת המצוות אצלו מחמת יראה או אהבה להשי"ת, וא"כ אין ראוי להחזיק לו טובה על מעשיו ולהרבות שכרו כל כך. לכן הקב"ה ניסה אותו בנסיון קשה זה, שצוה אותו לשחוט את יצחק בנו, שזה מעשה אכזריות גדולה לעשות כן, וכשראה הקב"ה שנודדו אברהם לעשות רצונו, היה בזה הוכחה גדולה שכל מה שפעל ועשה עד היום לא היה זה מחמת טבעו ומזגו, אלא רק מצד היראה ממנו יתברך שהיתה תקועה בלבו. וזה מה שאמר הכתוב הכא עתה ידעתי, אף שכבר מקודם היה עושה מצוות, מכל מקום עתה נודע שכל מה שעשה עד הנה היה מחמת יראתו מלפניו ולכבודו יתברך, והיה בזה אות אמת שלא עשה מחמת טבעו. ומשום כך הדגיש לומר ז'לא

¹³ לשון התלמוד שם בהמשך לנאמר בס"ב ת"ר: שנים עשר דברים שאלו אנשי אלכסנדריא את רבי יהושע בן חנינא: ג' דברי חכמה, ג' דברי הגדה, ג' דברי בורות, ג' דברי דרך ארץ... שלשה דברי בורות; אשתו של לוט מהו שתטמא? אמר להם: מת מטמא, ואין נציב מלח מטמא. בן שונמית מהו שיטמא? אמר להן: מת מטמא, ואין חי מטמא. אע"פ שבדברי התלמוד שאלות אלה הן בורות, יש בהחלט מקום לדון בהם.

¹⁴ א"ה. נחזי אנן. לפי הידוע לנו אברהם לפני שנצטווה על המילה, נתבשר ששרה תלד לו בן, מאיזו סיבה לא גילה את נבואתו לשרה (עי' רמב"ן). לפי רבותינו המלאכים באו אליו בחג הפסח ובישרוהו שבפסח הבא יולד לו בן.

בינתיים היה רעב ושרה נלקחה לבית אבימלך ויצאה משם, ואז נפקדה שרה וילדה את יצחק. מסתבר אם כן ששרה נפקדה שהיא תלד בן בראש השנה שלפני אותו חג פסח, אברהם נימול סמוך לחג הפסח, ונתבשר ע"י המלאכים מה שנתבשר כבר לפני כן עובר למילתו. אולי אפשר לפרש ששרה נפקדה כלומר נתעברה ביצחק בראש השנה עצמו שאחרי אותו פסח. וילדה את יצחק אחרי ששה חודשים וחצי. וכך יתפרש המקרא וַיְהִי פְקֹד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דָּבַר וַתַּחַר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן לְזִקְנָיו לְמוֹעֵד אֲשֶׁר דָּבַר אֱלֹהִים. פקידה והריון בראש השנה. לעניין חנה יתכן שעלתה לרגל בסוכות והיא כבר נפקדה בראש השנה שלפניו ונתעברה אחרי ששבו לביתם וַיֵּדַע אֱלֹקָה אֶת חַנָּה אֲשֶׁתוֹ וַיִּזְכְּרָהּ יי (שמואל א, ט). אולי כוונת חז"ל שגם היא נתעברה בראש השנה.

חשכת את בנך ממני, והיינו שנודע עתה שכל מה שעשית בקיום המצוות והמעשים טובים הכל רק מחמתי כפי שלא חשכת את בנך ממני, שבזה בודאי שעשית כן רק מחמת הציווי שלי ולא מחמת שתמיד אתה עושה רצון חברך, שהלא מעשה אכזרי כזה אין אדם עושה בעבור רצון ובקשת חבריו.

הפטרת וירא

הרב גור-אריה צור נר"ו. ההפטרה לפרשת וירא נקבעה על פי חז"ל כמבואר בפסיקתא בספר מלכים ב ד פס א-לז': [לזן ותבא ותפל על רגליו ותשתחו ארצה ותשא את בנה ותצא: ויש נוהגים רק עד פס' כו נכו] עתה רוינ נא לקראתה ואמר לה השלום לה השלום לאישך השלום לילד ותאמר שלום: ¹⁵

ובשימת לב, בהפטרה שני עניינים. העניין הראשון הוא גבי אשה אחת מנשי בני הנביאים היא אלמנתו של הנביא עובדיה המבקשת על נפשה ונפש ילדיה לעזור להם כנגד הנושה הלוחץ אותם לשלם את חובם שחב לו אביהם בטרם מת. כאומרה והנשה בא לקחת את שני ילדי לו לעבדים (ד, א) והנביא מושיען בדרך נס של אסוך השמן (ד, א-ז), ליתן לה כל צרכה והותר.

והעניין השני הוא גבי האשה השונמית שהבטיחם הנביא שיוולד להם בן לעת זקנתם לאחר שהודיעו גיחזי: אבל בן אין לה ואישה זקן ויאמר [לה הנביא] למועד תזה כעת חיה (אתי) את חבכת בן. ועוד נלווה לו עניין נוסף [לנוהגים לקרוא את ההפטרה עד סוף העניין בפסוק כז], החייאתו של בנה ע"י הנביא.

ביאור הקשר שבין ההפטרה לפרשה:

כמובא בפסיקתא בעת גזירת היוונים שלא לקרוא בתורה בציבור, קבעו חכמים לקרות בהפטרה שיש בה מעין הפרשה, כדי לצאת בזה ידי חובת הקריאה. ומאז לא בטל המנהג. ואשר על כן יש להבין מה הקשר של ההפטרה לפרשה. והנה בהפטרנו, כנ"ל, שני עניינים עיקריים שבהם נעשו נסים על ידי הנביא אלישע. כנ"ל, נס אסוך השמן שנעשה לאשת עובדיה, ונס בן הזקונים אשר נולד לאשה השונמית ולבעלה לעת זיקנתם. ולנוהגים לקרוא את ההפטרה עד סוף העניין בפסוק כז' נוסף גם נס החייאתו של בנה.

לגבי האשה השונמית נראה הקשר לפרשה בעליל, שהרי גם לשרה וגם לאשה השונמית נולד באורח נסי בן לעת זיקנתם. וגם עניין החייאת בן השונמית נמצא הקשרו לעקידת יצחק שכמעט פרח נשמתו על גבי המזבח, וכאילו נצבר אפרו לולא נשלח תמורתו איל. ועוד שגם בפרשה וגם בהפטרה נאמרה הנבואה של "כעת חיה": נאמר בשרה: [וירא, יח, י] ויאמר שוב אשוב אליך כעת חיה והנה-

בן לשרה אשתך, ונאמר לשונמית: [פס' טז] למועד תזה כעת חיה את חבכת בן.

אלא שלגבי עניין אסוך השמן שבו פותחת ההפטרה יש להבין מה עניינו לפרשה. ולעומקו של מקרא יש לומר כי חז"ל קשרו שני עניינים אלה יחדיו, בכמה אופנים:

א. שכר היראה

ב. מדה כנגד מדה

ג. כבוד הנס הוא לבא בהצנע

¹⁵ על חילוקי המנהגים עי' בתורת הקורא על הפטרת וירא. הופיע זה עתה, מרחשון פד, ניתן להורדה בפורום אוצר- החכמה – דקדוק ומסורה.

ויתבאר פירושו: א. שכר היראה. נאמר בהפטרה (פרק ד פס"א) וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי הַנְּבִיאִים צָעְקָה אֶל אֱלֹשֶׁעַ לֵאמֹר עֲבָדְךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עֲבָדְךָ הָיָה יָרֵא אֶת יְהוָה וְהַנְּשִׂא בָּא לְקַחַת אֶת שְׁנֵי יְלָדָיו לֹלְעֵבְדִים: וּמוּבָא בַחֲזוּל [סנהדרין לט:] א"ר אבא גדול שנאמר בעובדיהו יותר ממה שנאמר באברהם דאילו באברהם לא כתיב מאד [בראשית כב, יב] כִּי | עָתָה יִדְעָתִי כִּי-יָרֵא אֱלֹהִים אֶתָּה, ובעובדיהו כתיב מאד שנאמר: [מלכים א יח, ג] וְעֲבָדְיָהוּ הָיָה יָרֵא אֶת יְהוָה מְאֹד. ומעתה לא נותר אלא ללמוד ק"ו. ומה אברהם שנאמר בו ירא, הציל הקב"ה לבנו, עובדיה שנאמר בו ירא מאד, ק"ו שינצלו בניו.

ב. מדה כנגד מדה. נאמר באברהם ושרה וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשָׂו בְּחָרֶן, זכו באותה מדה שנעשה להם נס בנפש בנם יצחק. כן עובדיה שהסתיר מאה נביאים מפני אחאב זכה שינצלו בניו מבנו של אחאב, הוא הנושה שבא לקחתם לעבדים. ועוד, שהרי נקרא שמו עובדיה שהוא עבד ה', לא יכשלו בניו בדבר זה להיות עבדים לבשר ודם ליהורם בן אחאב הנושה. ועוד מובא בזהר חדש רות: בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שָׁמַת עוֹבְדֵיהוּ, מֵת אַחָאָב. וּמֶלֶךְ יְהוֹרָם בָּא לְקַחַת אֶת שְׁנֵי יְלָדָיו [לעבדים]. מָה עָשָׂתָה. הֲלָכָה גּוֹעָה צוֹעֶקֶת וּבּוֹכָה לְבֵית הַקְּבֻרוֹת. עֲמֻדָה עַל קְבָרוֹ [של בעלה עובדיה] וְצָעְקָה, יָרֵא אֱלֹהִים, כָּךְ וְכָךְ עוֹשִׂים לִיתוּמִיָּד. ושמע עובדיה, ושמע אלישע והצילים.

ג. כבוד הנס הוא לבא בהצנע. נאמר בנס אסוך השמן סגירת הדלת: וּבָאָת וְסָגְרָת חֲדָלַת בְּעַדְךָ וּבְעַד בְּנֵיךָ וְיִצְקָתָ עַל כָּל חַפְלִים הָאֵלֶּה וּגו', ונאמר בנס החייאת בן השונמית סגירת הדלת: [פסוק לג] וַיָּבֵא וַיִּסְגֵר חֲדָלַת בְּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְפַּלֵּל אֶל יְהוָה: וּמִפְרֵשׁ רִש"י בעניין אסוך השמן: וסגרת הדלת. כבוד הנס הוא לבא בהצנע. וכן בהחייאת בן השונמית נאמרה סגירת הדלת ומפרש הרלב"ג ויסגור חדלת בעד שניהם. ר"ל שלא היו בבית כי אם שניהם כי לא רצה שיהיה שם שום אדם כדי שתהי' שם תפלתו יותר שלימה וכדי שלא יראה אדם מה שיעשה, והיינו כרש"י שכבוד הנס הוא לבוא בהצנע: וכן במלאכים נאמר [יט, ג] סגירת הדלת וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת-יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת-לֹט אֲלֵיהֶם הַבַּיְתָה וְאֶת-הַדָּלַת סָגְרוּ: ואע"פ שהכום בסנוורים, אעפ"כ וְאֶת-הַדָּלַת סָגְרוּ, שיהיו כל פעולותיהם בהצנע. וכן בשרה, בפרשתנו, כאשר בא המלאך לבשר לה על הולדת בנה, נאמר כעין סגירת הדלת: [בראשית יח, ט] וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵיךְ שָׂרָה אֲשַׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְּאֵהָל: וַיֹּאמֶר שׁוּב אֲשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעַת חַיָּה וְהִנֵּה-בֵן לְשָׂרָה אֲשַׁתְּךָ וְשָׂרָה שֹׁמֵמֶת פֶּתַח הָאֵהָל וְהוּא אֲחֻרָיו: נאמר בשרה הִנֵּה בְּאֵהָל, שהיתה בהצנע, וכן פירש רש"י הנה באהל. צנועה היא. והוא אחריו. הפתח היה אחר המלאך, ולא נכנס משום צניעותה. והכל משום צניעות הנס והיינו דפירש רש"י: כבוד הנס הוא לבוא בהצנע.

ועוד יש לומר, על פי פנימיות הדברים, כי כשם שנאמר לאברהם כִּי בְּיָצֵחֶךָ יִקְרָא לְךָ זָרַע, והוא הבטחה של לעתיד לבוא, כן עובדיה יברור הפסולת של עשו מעל פני יעקב לעתיד לבוא כדי שזרעו של יצחק ליעקב ולבניו יזכור, וכן בן השונמית שהוא חבוקק על פי הזהר הק' [בשלח], נאמר בו [חבוקק ב, ד] וְצִדִּיק בְּאֲמוֹנָתוֹ יִחְיֶה, שיבשר תוחלת וקיום האומה באמונתה כפי שנמסרה מאברהם ליצחק ומיצחק ליעקב לדורי דורות.

ולדעה אחרת שכן השונמית הוא עידו הנביא, שנאמר בעידו שמצאצאיו הוא זכריה הנביא, [זכריה בן בְּרַכְיָה בן עֲדוֹ הַנְּבִיא]. והכוונה מזרע זרעו כי היה כמה מאות שנים אחריו, ואשר נאמר בו: [זכריה יד, ט] וַיְחַיֶּה יְהוָה לְמַלְאָךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יְחַיֶּה יְהוָה

אָחַד וְשֵׁמוֹ אֶחָד, היא האמונה שנטע אברהם בלב הבריות, היא האמונה שנמשכה לדור דור עד יעלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיה ה' למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, בב"א.

תָּן לְחַכְמֵי וַיְחַכְמֵם-עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע שם):

<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהגטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בגושיאים לשוניים

בכתובת: info@maanelashon.org

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכתבים ☺